

Ο σεξισμός στη γλώσσα επιδρά στη σκέψη

ANNA ΦΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ

Όλες οι προκαταλήψεις και διακρίσεις είναι αποτυπωμένες στη γλώσσα. Η ανισότητα που αναπαράγεται με τη γλώσσα, είναι η πιο αδιόρατη και πιο έμμεση, γι' αυτό η ισχυρότερη και διαρκέστερη, γιατί η ανισότητα η χαραγμένη στη γλώσσα καλλιεργεί την ανισότητα στην κοινωνία με τον πιο αόρατο τρόπο, άρα τον πιο δύσκολο να καταπολεμηθεί.

Στην ελληνική γλώσσα, όλα τα παράγωγα της λέξης «άντρας» είναι θετικές σημασίες, όλες οι λέξεις που ορίζουν την αρσενική ιδιότητα και συμπεριφορά είναι κοινωνικές αρετές. Και από την άλλη μεριά, υπάρχει απλώς ένα κενό. Δεν έχει η ελληνική γλώσσα λέξεις που να εκφράζουν θετικά τις σημασίες «είμαι» και «φέρομαι σαν» γυναίκα. Δίπλα σε οποιοδήποτε ρήμα «μιλώ» ή «φέρομαι», η αναφορά στο άρρεν γένος σημαίνει τις αρετές του φύλου («μίλησε σαν άντρας», «φέρθηκε σαν άντρας», σημαίνει μίλησε ή φέρθηκε σύμφωνα με τα προτερήματα του φύλου), και ακριβώς αντίστροφα «φέρομαι σαν γυναίκα» σημαίνει σύμφωνα με τα «γυναικεία» ελαττώματα.

Έτσι, λείπουν από τη γλώσσα οι λέξεις που θα επέτρεπαν στα κορίτσια να ταυτιστούν θετικά με το φύλο, να οικειοποιηθούν τα προτερήματα του φύλου τους, να κοινωνικοποιηθούν ως γυναίκες με αναφορά σε θετικές αξίες και να εξελιχθούν ως άτομα με δημιουργικότητα και αυτονομία.

Η ισότητα των φύλων δεν ήταν εύκολη υπόθεση, αν κρίνουμε από τον μακρύ χρόνο που χρειάστηκε η καθεμία αλλαγή. Σήμερα ακόμα, η ισότητα των φύλων δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση, γιατί η γλώσσα δείχνει ότι οι ιδέες για τα φύλα είναι ακόμα πολύ πίσω σε σχέση με τις τυπικές εξελίξεις.

Το δικαίωμα των γυναικών στην εκπαίδευση και την εργασία το διεκδικεί από το 1880 το φεμινιστικό περιοδικό της Καλλιρρόης Παρέν «Η Εφημερίς των Κυριών», μέσα σε μια κοινωνία όπου μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα η πανεπιστημιακή μόρφωση θεωρείται ακατάλληλη για τις γυναίκες, με το ακραίο επιχείρημα ότι η πανεπιστημιακή εκπαίδευση είναι «βλαβερή» για την υγεία των κοριτσιών, που έχουν «φύση» βιολογικά «ασθενέστερη» και ηθικά «μειονεκτική».

Και μολονότι σήμερα αυτά ακούγονται βάρβαρες ιδέες μιας περασμένης εποχής,

η πανεπιστημιακή μόρφωση των γυναικών χρειάστηκε από τότε κοντά έναν αιώνα, για να εξισωθεί σε ποσοστά με των αντρών. Η εξίσωση πραγματοποιήθηκε μόλις μέσα στη δεκαετία του 1980, στις αρχές της οποίας τα ποσοστά στα ανώτατα ιδρύματα ήταν ακόμα 60 άντρες προς 40 γυναίκες.

Το δικαίωμα των γυναικών στην ισοπολιτεία και το δικαίωμα ψήφου το διεκδικούν οι γυναίκες στη δεύτερη φάση του ελληνικού φεμινισμού από το 1920. Χρειάστηκε, ωστόσο, και αυτός ο αγώνας πολλές δεκαετίες, η ψήφος των γυναικών θεσμοθετήθηκε μόλις το 1953 και η ισοπολιτεία, η νομοθετική εξίσωση των γυναικών με τους άντρες, για να βελτιωθεί η θέση τους στην κοινωνία άργησε ακόμα περισσότερο, το Οικογενειακό Δίκαιο μεταρρυθμίστηκε το 1978, και η νομοθετική ισότητα στα άλλα θεσμικά πλαίσια ολοκληρώθηκε τη δεκαετία του 1980.

Σύγχρονες διεκδικήσεις, που έθεσε στην κοινωνία το φεμινιστικό κίνημα των δεκαετιών 1970 και 1980, εκκρεμούν πάντοτε. Π.χ. το θεσμοθετημένο σήμερα δικαίωμα των γυναικών στην ισοπολιτεία αναιρείται μερικά από τη διάχυτη στην κοινωνία μορφή βίας που αφορά αποκλειστικά τις γυναίκες, τη σεξουαλική βία. Ο φόβος αυτής της βίας, ακριβώς επειδή είναι διάχυτη στην κοινωνία, με πολλούς τρόπους αφαιρεί από τις γυναίκες τα ίσα δημοκρατικά δικαιώματα.

Στο θέμα των φύλων, με άλλα λόγια, είναι πολύ αργή η εξέλιξη των ιδεών. Χαρακτηριστική της αργής εξέλιξης των ιδεών είναι η απουσία λέξεων γένους θηλυκού για περίπου όλους τους κοινωνικούς τίτλους και τις επαγγελματικές ιδιότητες με κοινωνικό κύρος. Μολονότι είναι πολλές οι κοινωνικές ταυτότητες και τα επαγγέλματα που έπαψαν από καιρό να είναι μονοπώλιο των αντρών, πτυχιούχος, συγγραφέας, δικηγόρος, γιατρός, ζωγράφος, βουλευτής, υπουργός, δήμαρχος, πρόεδρος, παρ' όλ' αυτά δεν καταφέρνουν οι λέξεις ν' αποκτήσουν θηλυκό.

Ακούγεται προκλητικό και άχρηστο ή υπερβολικό ή ακόμα και γελοίο να πούμε «δικηγορέσσα ή γιάτρισσα, προεδρέσσα ή δημάρχισσα, συγγράφισσα, ζωγράφισσα, βουλευτρία ή υπουργέσσα».

Το γιατί αποκαλύπτεται αυτόματα, αρκεί να βάλουμε δίπλα στις παραπάνω «προκλητικές» λέξεις όλα εκείνα τα ανάλογα θηλυκά που ακούγονται τόσο «κανονικά»: βασίλισσα, μαγείρισσα ή μάγισσα, πωλήτρια, κομμώτρια ή εργάτρια...

Μια «χορεύτρια» λέγεται και ακούγεται τόσο «κανονικό» όσο αφύσικο και προκλητικό το απολύτως ανάλογο «βουλευτρια». Μια «χωρική» της τάδε επαρχίας λέγεται και ακούγεται τόσο «κανονικό». Δοκιμάστε, όμως, αναλογικά να πείτε μια «μηχανική» του Πολυτεχνείου.

Η γλώσσα έχει φτιάξει θηλυκά όλων των ειδών (δασκάλα ή ράφτρα ή μαμή ή κεντήστρα ή ξωθιά ή φόνισσα...) και κατασκευάζει κάθε είδους νεολογισμούς ασταμάτητα. Εκτός από τα θηλυκά των κοινωνικών τίτλων δεν έχουμε κανένα άλλο παράδειγμα στην κοινωνία και τη γλώσσα να υπάρχουν έννοιες και να μην καταφέρνουν ν' αποχτήσουν λέξεις.

Η αρσενική λέξη, για να εκφραστεί ο κοινωνικός τίτλος μιας γυναίκας, που είναι γιάτρισσα, ζωγράφισσα, δικηγορέσσα, βουλευτρια ή συγγραφέισσα, βοηθάει στο να θυμίζει ότι «κανονικά» αυτές δεν είναι δουλειές για γυναίκες. Οι αρσενικές λέξεις βοηθάνε να μένει άθικτη η σεξιστική τάξη του κόσμου, γιατί υπονοούν ότι η παρουσία γυναικών σε αυτά τα αντρικά πεδία είναι εξαίρεση του «κανόνα» και οι γυναίκες κάτοχοι τέτοιων τίτλων είναι και αυτές εξαιρέσεις στον «κανόνα».

Ο «κανόνας» είναι η αντρική κυριαρχία, γι' αυτό και η λέξη «άνθρωπος», μολονότι διακριτή από τη λέξη «άντρας» στα ελληνικά, σε αντίθεση με άλλες γλώσσες, ωστόσο είναι συνώνυμη του φύλου και όχι του είδους. «άνθρωπος» σημαίνει «άντρας», γι' αυτό και ο Θεός, μολονότι άυλος και πνεύμα, ώστε να μορφοποιείται π.χ. σαν αστραπή στον ουρανό, αναπαρίσταται από όλες τις μονοθεϊστικές θρησκείες σαν άντρας «καθ' ομοίωσιν» του προφανώς άρρενος «ανθρώπου».

ΤΑ ΝΕΑ ,
01-04-2000 ,